

Naslov članka/Article:

Delavnica

Razvijanje zmožnosti branja in pisanja
Opismenjevanje v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole

Avtor/Author:

Mag. Marta Novak

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Razredni pouk št. 1/2020, letnik 22

ISSN 1408-7820

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2020

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/razredni-pouk/>

 Mag. Marta Novak,
Zavod RS za šolstvo

Delavnica

Razvijanje zmožnosti branja in pisanja

Opismenjevanje v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole

Uvod

Praksa in iz njih izhajajoče raziskave s področja opismenjevanja ugotavljajo, da v prvo vzgojno-izobraževalno obdobje vstopajo učenci z različnimi predznanji in da so razlike med posamezniki zelo velike, nekateri že »pišejo in berejo«, drugi sploh ne govorijo, imajo »tiho dobo«, nekateri preslikavajo črke itd.

Naloga učitelja je, da izhaja iz dejanske situacije v razredu, iz predznanja učencev, ki temelji na sprotnem spremljanju napredka posameznega učenca. Poučevanje oziroma učenje na področju opismenjevanja v najširšem pomenu (predopismenjevanje, sistematično opismenjevanje ...) je treba učni proces neprestano prilagajati, individualizirati in diferencirati.

Različni strokovnjaki, npr. dr. Ljubica Marjanovič Umek, razvojna psihologinja, opozarja, da si večina ljudi napačno razlaga, da se opismenjevanje otrok začne šele z vstopom v šolo. Kot pravi, je opismenjevanje proces, ki se ne začne šele pri šestem letu, temveč traja tako rekoč od rojstva. Šest let je »umetna meja«, ki smo jo postavili sami; takrat se je večina otrok sposobnih naučiti vse simbole naše abecede oziroma črke, s pomočjo katerih lahko začnejo pisati in brati. To je obdobje, ko se učenec sistematično, individualizirano opismenjuje. Opismenjevanje je proces, v katerem se posameznik usposobi za branje in pisanje najrazličnejših besedil, si z njimi v vsakdanjem življenju pomaga in jih zna uporabljati. Temeljna faza v tem procesu je začetno opismenjevanje, ki obsega tako pripravo na branje kot sistematično obravnavanje in utrjevanje črk ter razvijanje in urjenje tehnike branja in pisanja.

V posodobljenem učnem načrtu za predmet slovenščina (UN, 2018, str. 10, 11) so na področju jezika v sklopu Razvijanje zmožnosti branja in pisanja zapisani naslednji operativni cilji.

Učenci:

- razvijajo predopismenjevalne zmožnosti (npr. vidno razločevanje, slušno razločevanje in razčlenjevanje, grafomotoriko, orientacijo na telesu, v prostoru in na papirju, držo telesa in pisala ipd.),
- razvijajo tehniko branja in pisanja besed ter enostavnih povedi z velikimi tiskanimi črkami in pisanimi črkami,
- razvijajo branje z razumevanjem in pisanjem besedil, ustreznih svoji starosti, spoznavni, sporazumevalni in recepcijski zmožnosti.

Priprava na sistematično opismenjevanje zajema več vrst razvijanja sposobnosti in spretnosti, ki jih imenujemo predopismenjevalne zmožnosti. Vsak učenec jih mora najprej dobro usvojiti, šele nato lahko preide k učenju tehnike branja in pisanja, kasneje na spretnosti razvijanja branja z razumevanjem in pisanja besedil.

Učitelj na začetku vsakega razreda v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju diagnosticira znanje in analizira stanje na področju opismenjevanja, pri čemer pri vsakem učencu preverja razvitost veščin, sposobnosti, zmožnosti, potrebnih za branje

in pisanje, nato pa izdelava za vsakega učenca individualni načrt za razvijanje zmožnosti branja in pisanja (UN, 2018, str. 68).

Razvijanje zmožnosti branja in pisanja besedil zajema tri faze opismenjevanja: razvijanje predopismenjevalnih zmožnosti, razvijanje tehnike branja in pisanja, branje z razumevanjem in pisanje preprostih besedil. Pomembno je, da učenci postopoma, individualizirano prehajajo skozi navedene faze glede na razvite veščine, spretnosti in zmožnosti in njihovo predznanje.

Učitelj prične s sistematičnim opismenjevanjem, ko učenci obvladajo predopismenjevalne zmožnosti. Za spremljanje opismenjevanja na razredni stopnji obstajajo različna orodja. Pri ugotavljanju predznanja in analizi stanja na področju opismenjevanja je lahko učitelju v pomoč tabela (glej Tabelo 1), s katero učitelj pridobi osnovne informacije o učenčevem (pred) znanju ter vpogled v celoten oddelek. Vpogled v znanje posameznega učenca in celotnega oddelka učitelja vodi v načrtovanje in izvajanje osmišljenih dejavnosti, ki so diferencirane, individualizirane, prilagojene

posameznim učencem, skupinam učencev, pri čemer se spodbuja delo v dvojicah in v manjših skupinah. Učenje drug od drugega, medsebojna pomoč, spremljanje napredka, kriteriji uspešnosti, različni dosežki in dokazi o napredku na področju opismenjevanja so ključni elementi, ki jih uporabi učitelj pri delu v razredu. Večina učencev ali vsi učenci naj bi ob zaključku 2. razreda praviloma že usvojili tehniko branja in pisanja, v 3. razredu pa naj bi jo predvsem utrjevali in izboljševali (UN, 2018, str. 69).

Diagnostika, ugotavljanje (pred) znanja na področju opismenjevanja

Iz izpolnjene tabele je razvidno, kaj posamezni učenec zna in česa še ne. To je učitelju v pomoč pri izvajanju dejavnosti za skupine učencev in posameznika. Hkrati pa učitelju omenjena diagnostika, ugotavljanje stanja na področju opismenjevanja pokaže sliko razreda, katera so področja, ki jih že obvladajo vsi učenci v razredu in katerih ne. Uvid v sliko razreda učitelja usmerja

Preglednica 1: Orodje za ugotavljanje predznanja, analizo stanja na področju opismenjevanja (povzeto po Sonja Pečjak, Ana Gradišar: Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2012)

1. Poznavanje koncepta knjige in branja					DEJAVNOSTI: pokaže začetek in konec knjige, pokaže naslov knjige / pokaže prvo sliko v knjigi, pokaže napisano besedilo, pokaže, kje začnemo brati / pokaže, kako beremo v eni vrsti, kako na eni strani / pokaže eno besedo, eno črko, število črk.
UČENEC	Se orientira v knjigi	Razlikuje med slikami in besedami	Pozna smer branja	Pozna izraza beseda in črka	
2. Orientacija					DEJAVNOSTI: dvigne levo, desno roko/nogo, pokaže zgoraj, spodaj na telesu / izvaja dejavnosti za zgoraj, spodaj, nad, pod, v, ob, levo desno, gibanje po navodilih, labirint / piše- riše od leve proti desni, od zgoraj navzdol, zapolni prostor, v zvezku ne spušča listov /
UČENEC	Se orientira na telesu (telesna hema)	Se orientira v prostoru	Se orientira na papirju		

3. Grafomotorika							Opombe: (omejen/neomejen prostor, večji/manjši format) DEJAVNOSTI: pincentni prijem / od leve proti desni, od zgoraj navzdol, riše ponavljajoče črte v vedno ožje črtovje / riše poteze črk in števil / riše vodoravne- navpične-poševne črte / riše lok, polkrog, krog / riše valove, zanke /
UČENEC	Drža pisala	Smer pisanja/ risanja	Groba motorika	Fina motorika	Riše ravne črte	Riše krožne črte	

4. Vidno zaznavanje			5. Poznavanje črk				DEJAVNOSTI: bere slike, piktograme, poveže izbrane slike, išče podobnosti in razlike/ preslikava črke-besede z lista, s table/ prepozna črke s pomočjo slike/ po navodilu poimenuje črke/ po navodilu prepozna izbrane črke v verigi črk /samost. piše črke, črke zapiše po nareku
UČENEC	Vidno razločuje: bere slike, piktograme, poveže izbr. slike	Preslikava črke/besede: z lista, s table	Prepozna posamezne črke s pomočjo slike	Poimenuje VT črke (koliko)	Prepozna VT črke v verigi črk (koliko)	Piše VT črke (koliko)	

Slika 1: Fotografski spomin – orientacija na listu

Slika 2: Orehi, orehi ali Drevo biserov

Oglejte si vsaj tri fotografije in zapišite nekaj dejavnosti, ki jih prepoznate.

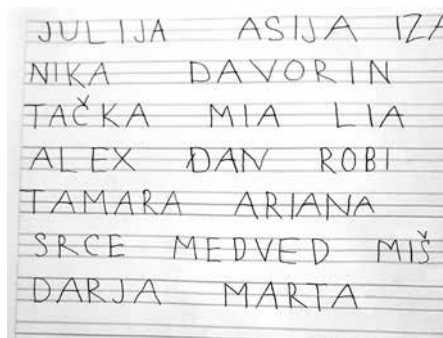
Načrtovanje učnih dejavnosti z elementi diferenciacije/individualizacije v 1. VIO

Delavnica je vsebovala še dejavnost, ki je prikazovala primere opisa stanja v razredu na področju zmožnosti pisanja v 1. VIO in nakazovala različno predznanje učencev v procesu opismenjevanja.

OPIS STANJA V RAZREDU NA PODROČJU ZMOŽNOSTI PISANJA V 1. VIO

- ena skupina učencev ima razvite vse predopismenjevalne zmožnosti (orientacijo na telesu, v prostoru in na papirju, pravilno držo telesa in pisala, vidno razločevanje, slušno razločevanje in razčlenjevanje) (I. skupina)
- druga skupina učencev ne sliši vseh glasov (srednji glas) v besedah in ima slabo razvito grafomotoriko (pravilna drža pisala), preslikava črke, besede in se zna podpisati (II. skupina)
- tretja skupina učencev ima dobro razvito glasovno zavedanje, dobro razvite vse predopismenjevalne zmožnosti, pozna vse tiskane črke, zna uporabljati tiskane črke, piše s tiskanimi črkami besede, besedne zveze in krajše povedi, zapis črk nima pravilne smeri pisanja (poteznost), pisava je čitljiva. (III. skupina)

Udeleženci so se v nadaljevanju lotili načrtovanja pouka z diferenciranimi in individualiziranimi dejavnostmi za učence, ki omogoča napredek učencev glede na ugotovljeno predznanje.

Slika 3: Zapis enostavnih povedi

Slika 1: Fotografski spomin

- a) Cilji:
- b) Standardi:
- c) Nameni učenja:
- d) Kriteriji uspešnosti:

Slika 4: Namen dejavnosti je prepoznavanje (zapis) ciljev, standardov znanja, namenov učenja in kriterijev uspešnosti s pomočjo danih fotografij.

Sklep

Ključna naloga učitelja na področju opismenjevanja v prvem vzgojno-izobraževalno obdobju je, da pri učencih spodbuja in razvija zmožnosti branja in pisanja, ki se udejanja pri predmetu slovenščina na področju jezika in pri drugih predmetih skozi celotno prvo vzgojno-izobraževalno obdobje. Namen opismenjevanja je ozaveščanje, kako pomembno je branje oz. pisanje v vsakdanjem življenju, kaj je potrebno za učinkovito branje oz. pisanje in kako se pripravimo na branje oz. pomen pisanja v vsakdanjem življenju ter razvijajo motivacijo za branje in pisanje.

Viri in literatura:

- Marentič Požarnik, B. (2000). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- Nolimal, F. idr. (2013). *Bralna pismenost v vrtcu in šoli. Teoretska izhodišča in empirične ugotovitve*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 6. 1. 2020 s <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/Bralna%20pismenost%20v%20vrtcu%20in%20oli%20-%20Teoreticna%20izhodišca%20in%20empiricne%20ugotovitve/files/assets/common/downloads/publication.pdf>.
- Nolimal, F. idr. (2011). *Bralna pismenost v Sloveniji in Evropi*. Zbornik konference. Brdo, 25. in 26. oktober 2011. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 6. 1. 2020 s https://www.zrss.si/bralnapismenost/files/zbornik_bralna_pismenost_2011.pdf.
- Pečjak, S., Gradišar, A. (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Poznanovič Jezeršek, M. idr. (2018). *Program osnovna šola: Učni načrt. Slovenščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2018 Pridobljeno 6. 1. 2020 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.